

BEKAR, BEKÂR VE ŞAPKANIN HÂL-İ PÜR MELALİ

Şakir Tuncay UYAROĞLU
Selçuk Üniversitesi, Türk Dili
Bölümü, Öğretim Görevlisi

“Şapka”, öyle garip bir noktalama işareti ki; nerede, ne zaman kullanılacağı henüz tam olarak öğrenilemedi. Kimileri, “yayla” sözünü “yay-lâ” diye yazarken, kimileri de “hâlâ” sözünü “hala” diye yazmakta hâlâ ısrar ederler. “hâlâ” sözünü, “hâla”-ya da “halâ” şekillerinde yazanlara bile rastlamaktayız.

Şapkalı ünlüleri söyleyemeyen, yani “kâğıt” a “kâğıt” diyemeyen kişilerin bir tek mazereti var: “Dilim dönmüyor.” Şapkalı ünlüleri söyleyememe, bir fiziki özür değildir. Sadece ve sadece, insanlarımızın ihmalinden ve bu konuyu ciddiye almayışından kaynaklanmaktadır. Asıl fiziki özür, yani dilin dönmemesi, özellikle “R”-sesinde çok görülmektedir.

Günümüzde kekemeliğin ve “r” özüllülüğün bile tedavisi sadece bir haftada yapılabilmektedir. Zannedersiniz ki, şapkalı ünlüleri söyleyememek bir rahatsızlık ve asla tedavisi yok. Hayır, kesinlikle böyle bir şey söz konusu değil. Şapkalı ünlüleri söylemenin bir tek yolu var: İçinde şapkalı ünlü geçen kelimelerin çokça olduğu edebî metinleri defalarca ve yüksek sesle okumak...

hikaye (hikâye), kağıt (kâğıt), katip (kâtip), şikayet (şikâyet)...

İkâmetgâh (İkametgâh) ilmühaberi de vermeniz gerekiyor.

Diğer örneklerde, ünlülerin ince olan şekilleri doğruyken, bu örnekte geçen “ikâmetgâh”ın ilk “a”sı ise kalındır.

İçişleri Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığında düzenlenen hizmet içi eğitim seminerlerine ve kaymakam adaylarına verilen kurslara, 2015-2016 yılları içerisinde pek çok kez konuşmacı olarak katılmışım. Bu programlardan biri için Ankara’ya gittiğimde; Bakanlığın ilgili biriminin yanında Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü’nün de bulunduğunu görünce; büyük hayalimin artık gerçekleşmek üzere olduğuna yüreğime inandım.

Geçmişten bugüne, bir önemli husus beynimi kemirip duruyordu: Evli olmayanların medeni hâllerinin “bekar” şeklinde kayda geçirilmesi. “bekar” ile “bekâr”; aralarında hiçbir organik bağ olmayan iki kelime. “bekar”; önce diyezli veya bemollü olan bir sesin, daha sonra bestekâr tarafından eski durumuna getirildiğini gösteren nota işareti demektir. Yani, bu bir müzik terimidir ve bu terimi bütün müzik erbabı biliyordu. “bekâr”ı söylemeye hacet yok, anlamını hepimiz biliyoruz.

Elime çok güzel bir fırsat geçmişti. Konuyu önce Eğitim Dairesi Başkanlığı’nın Başkan ve Başkan Yardımcısı arkadaşlarımıza açtım ve bu meseleyi kökten halletmek istediğimi kendilerine ilettim. Başkan Yardımcısı arkadaşlarımızdan biriyle, hemen ilgi odağım komşu kuruma gittik. Kurumun Nüfus İşleri Daire Başkanı Suat Küçük Beyefendiye konuyla ilgili düşüncelerimi ve yıllardır devam edegelen kaygılarımı anlattım. Bilgilerimin teyidi için, TDK’nın internet sitesindeki sözlüğe bakıldı. Orada da, benim anlattıklarım aynen vardı.

Ve 15 Mayıs Cuma günü 12.15 civarında tarihe geçecek büyük bir uygulama başlatıldı:

1. O günden itibaren dünyaya gelen bütün çocukların nüfus cüzdanlarında artık “bekâr” yazılı olacaktı.
2. Nüfus cüzdanlarında “bekar” yazılı olanların da, sözlü veya yazılı müracaatlarıyla herhangi bir

nüfus müdürlüğünde bu talepleri gerçekleştirilecekti.

3. Ayrıca, isimlerinde ve soy isimlerinde şapka eksiği bulunanlar da; bu sıkıntıdan yine aynı yolu izleyerek kurtulabileceklerdi.

O gün, benim için adeta bir milat oldu. Bu kararın yürürlüğe konmasında değerli katkılarından dolayı; başta Suat Küçük Beyefendi olmak üzere, İçişleri Bakanlığımızın bütün mensuplarına teşekkür ediyorum. Bu karar, kanaatimce bir iade-i itibar olmuştur.

Artık, bütün bekârlar başlarını öne eğmeden “bekâr” olduklarını söyleyebileceklerdir. Öyle ya, önceden böyle bir imkânları yoktu. Medeni hâliniz nedir diye kendilerine sorulduğunda; boyunlarını büküp, başlarını öne eğip, büyük bir mahcubiyet ve eziklik içerisinde “bekar”ım demiyorlar mıydı?

Bütün bekârlar gözünüz aydın, Şeker Şakir ‘den size küçük ama önemli bir hediye; kabul buyurunuz lütfen. Bu yeni uygulamadan önce, öğrencilerime hep şöyle derdim: Değerli arkadaşlarım, şu an için nüfus cüzdanlarınıza “bekâr” yazdırma şansımız yok. Benden size âcizane tavsiye: Eğer “bekar” olmak sizi rahatsız ediyorsa, bir an önce evlenin.

Öğrencilerim de derlerdi ki, hocam bir şapka için evlenilir mi? Biz de cevaben şöyle derdik: Hem şapka problemi ortadan kalkacak, hem de bir yuvanız olacak, sorumluluk yükleneceksiniz; bu arada bana da bir hayra vesile olduğum için dua edeceksiniz, bundan daha güzel ne olabilir?

Latin kökenli Türk alfabesine geçilen günden bu yana; şapka (asıl adıyla: düzeltme ve inceltme işareti) her zaman sorun olmuştur. Anlayamadığım nokta şu: Şapka da bir noktalama işareti değil mi? Diğer noktalama işaretlerinden ne farkı var ve biz onu niye bir siyasi çekişmenin malzemesi yapıyoruz?

Söz konusu işaretin tercihine bakıldığında maalesef şunu görüyoruz. Genelde sağ kesim, şapkanın kul-

lanılması gerektiği düşüncesinde. Sol kesim ise, tam tersi bir kanaate sahip. Ama, dil hepimizin dili değil mi?

İçinde kullanıldığı kelimenin anlamını de-ğiştirmedeği durumlarda bile, yine onu dikkate almaya devam etmeliyiz. “kâğıt” kelimesini biz milliyetçi, muhafazakâr ve mütebedeyyin insanlar “kâğıt” diye yazıp okuyalım; kendileriyle pek çok ortak paydamız olan, ancak siyaseten farklı çizgide yer aldığımız sol görüşe mensup vatan evlatları ise, “kağıt” diye yazıp “kâğıt” diye okusunlar; olmaz böyle şey...

Türkçe; bizim devlet dilimiz, kara sevdamız, olmazsa olmazımız, varlık sebebi-miz; sağcısıyla solcusuyla hepimizin dili. Ses bayrağımızı ila nihaye gönderde gururla tutmak ve dalgalandırmak bizim asli ve ulvi görevimiz.

Elbette şapka, sıradan bir noktalama işareti değil. Çünkü onun, içinde kullanıldığı kelimelerin anlamını de-ğiştirme gibi özel bir yetkisi var.

Gelin bazı örneklerle birlikte bakalım:

Aciz; düşünlük, güçsüzlük, beceriksizlik, zavallılık anlamındayken, âciz ise; düşkün, güçsüz, beceriksiz, zavallı anlamındadır.

Adet; sayı, tane anlamındayken, âdet ise; gelenek, alışkanlık, görenek, töre anlamındadır.

Aşık; canlıların ayak bileğindeki hareketli bir kemik anlamındayken, âşik ise; vurgun tutkun, sevdalı anlamındadır.

Dana; ineğin bir yaşına kadar olan yavrusu anlamındayken, dâna ise; deha sahibi, bilge kişi, filozof anlamındadır.

O hâlde; adeta çift yumurta ikizi diyebileceğimiz bu kelimeleri birbirinden ayırmak sadece bir şekilde mümkündür, o da şapka işaretini kullanarak. Karine yoluyla da bu işi yaparız diye düşünenler mutlaka çıkacaktır. Ancak, kendimizi niye zora sokalım? El hâsılı velkelam; bu işaretin siyasi bir simge olması kesinlikle söz konusu değildir. Siyasi tercihi ne olursa olsun; aziz, necip ve asil milletimin bütün evlatları bu gözbebeğimize sahip kıymalılar ve saygı göstermelilerdir.

DÜZELTME VE İNCELTME İŞARETİYLE KULLANILMASI GEREKEN KELİMELEER

abdiâciz	bekâr	dükkân	hâk
âciz	bekâret	ebedî	hâkî
âcizane	bekârhone	edebî	hâkim
adedî	bendegân	Edirnekâri	hâkimane
Âdem	bestekâr	efkâr	hâkimevi
âdem	bestenigâr	efkârumumiye	hâkimiyet
âdemiyet	beşerî	Eflâni	hakkâk
âdet	bezirgân	efsunkâr	Hakkâri
âdeta	bîgâne	ehlî	hâl
agâh	camekân	Elâzığ	hâlâ
ahdî	cebrî	elifî	halaskâr
ahkâm	cefakâr	emîr	hâlbuki
âkit	cehennemî	erkân	hâlen
âlâ	Celâli	erkâniharp	hâlet
âlem	cengâver	eşkâl	hâletiruhiye
âleşûmul	cennetmekân	ezelî	hâlihazır
âlim	cevizî	fâni	hâllenmek
âlimane	Ceylânpınar	faziletkâr	hâlleşmek
aliyyülâlâ	cezrî	fecrikâzip	hamurkâr
âmâ	cilvekâr	fedakâr	harbî
amelî	cinsî	Felâhiye	harciâlem
âmin	cüretkâr	fennî	harekât
âraz	çargâh	ferdî	haricî
arşâlâ	çividî	ferî	hasbihâl
arzuhâl	dâhi	feşmekân	hâsıl
askerî	dâhil	filî	hâşâ
âşık	dâhilen	fikrî	hayâ
âşıkane	dâhilî	filizî	hayalî
aşıkâr	dâhiliye	füsunkâr	helalî
aşikâre	dâhiyane	gâh	hemhâl
avdetî	daimî	gâhî	hengâm
âyan	dânâ	garazkâr	hengâme
azimkâr	davetkâr	garpkâri	her hâlde
azimkârane	dergâh	gâvur	her hâlükârda
Balâ	derhâl	gayrimeskûn	herhâlde
bargâh	Devrekâni	girizgâh	heveskâr
bâtın	devrî	günahkâr	hicazkâr
bâtını	devriâlem	günâşık	hikâye
Bâtıniye	diğerkâm	güzergâh	hikemî
bedenî	dinî	Habeşî	hilalî
behemehâl	dügâh	hâdis	hilekâr
hissî	kâfur	lâm	mükâleme
hizmetkâr	kâgir	lamekân	müsamahakâr
hodkâm	kâğıt	Lâpseki	mütekâmil
huluskâr	kâh	lütufkâr	mütekâsif
husumetkâr	kâhil	madenî	nabekâr
hükümet	kâhin	mağribî	nakdî
hünkâr	Kâhta	Mağribî	nâkil
hürmetkâr	kâhya	mahallî	naklî
hüsnühâl	kâin	mahkûk	nalekâr
ibadetgâh	kâinat	mahkûkât	namazgâh

ibretiâlem	kâkûl	mahkûm	namuskâr
ihmalkâr	kalbî	mahkûmiyet	nâr
ihdikâr	kalemkâr	mahşerî	nâribeyza
ihhtimalî	kalenderî	makaskâr	nâzım
ihhtiyatkâr	kâm	makûs	nazikâne
ikametgâh	kamerî	malikâne	neftî
ilahî	Kâmil	mâni	nikâh
ilmî	Kâmile	mânia	nişangâh
ilmihâl	kâmilen	maşerî	nüfuzkâr
iltifatkâr	kanaatkâr	mefkûre	nümayişkâr
imkân	kânun	mekân	ordugâh
inikâs	kânunuevvel	mekkâre	pekâlâ
inkâr	kânunusani	melekût	pençgâh
irsî	kâp	merkezî	perestîşkâr
irtikâp	kâr	merkûp	perhizkâr
iskân	karargâh	merzengüş	Pişekâr
İslâhiye	kâse	meskûkât	rahîm
istihkâm	kâşane	meskûn	râkip
istinatgâh	kâşif	meskût	rekâket
istinkâf	kâtibe	meşkûk	rekât
isyankâr	kâtip	meşkûr	rengârenk
işkâl	kavmî	metîn	resmî
itaatkâr	Kâzım	metrukât	riayetkâr
itikâf	Kâzımkarabekir	mezkûr	riyakâr
itikâl	kemakân	mikâp	rükû
Kâbe	keyfî	Milâs	rüzgâr
kabîl	Konevî	millî	sâdır
kâbus	kûfi	mirî	sahtekâr
kâffe	laciverdî	Misakimillî	sanatkâr
kâfi	Lâçin	muhafazakâr	sanatkârane
kâfir	Lâdik	Muhammedî	sâri
kâfiristan	ladinî	mükâfat	sazkâr
sebatkâr	şürekâ	tekâpu	vekâlet
sedefkâr	tablakâr	tekâsûf	verimkâr
seferî	tahinî	tekâsûl	yâd
segâh	tahminî	telkâri	yadigâr
sitayişkâr	tahripkâr	temsili	yâr
sitemkâr	tahrirî	tenkidî	yâren
sultaniyegâh	takdirkâr	terkibî	yârüağyar
sükûn	taklidî	teşvikkâr	yegâh
sükûnet	takribî	tezgâh	yegân
sükût	talimgâh	tezgâhtar	yegâne
sükûti	tamahkâr	tezyifkâr	yekûn
şâhis	tarihî	tezyinî	zadegân
şehriyâr	tasvirî	ticaretgâh	zahirî
şeklî	tatbikî	topyekûn	zanaatkâr
şemsî	tavizkâr	tövbekâr	zatî
şikâr	tecavüzkâr	Türkkâri	zecrî
şikâyet	tedricî	vâkîf	zekâ
şimalî	tehditkâr	vâris	zekât
şivekâr	tekâlîf	vâsi	zekâvet
şûra	tekâmül	vefakâr	zevalî

Türk Dil Kurumu, 01 Ocak 2007’de bir karar alarak Batı kökenli kelimelerin tamamından şapkayı kaldırdı. Bu kararın sebebi de şöyle açıklandı: Söz konusu kelimelerin orijinal yazılış şekillerinde şapkanın kullanılmaması. Mazeret beyanı doğrudu. Yalnız, yıllarca zarif, nazik ve nazenin şekilde söylemeye alıştığımız bu kelimelerden şapka kaldırılınca büyük bir boşluğa düştük. “plaj” kelimesini, “plâj” diye söylerken ve yazarken hiçbir kusur işlemiyorduk ve bu kelime ağızımızdan bir çırpıda çıkıyordu. Yaklaşık dokuz yıldır; “plaj” diye yazıp, “plâj” diye söylemeye çalışıyoruz, ancak bunu toplumumuzun yüzde kaç beceriyor bilinmez.

Hele hele, asla ve kat’a katılmadığımız bir karar: “I” harfinden sonra gelen ünlülerden şapkanın kaldırılması. Bence bu büyük bir yanlış; umarım bu yanlış elim ve vahim karardan bir an önce dönülür. Zira; “İslâm”ı, “İslam” diye; “ahlâk”ı “ahlak” diye yazmak ve daha sonra da şapka varmış gibi yaparak okumak zorumuza gidiyor vesselam... Bir karar alınırken; yapılan bu işin artıları ve eksileri mutlaka dikkate alınmalı değil mi? “İslâm”ı ve “ahlâk”ı şapkasız olarak yazmak, bize ne kazandırdı söyler misiniz? Tabii ki, koca bir hiç...

Ve sözün özü: Düzeltme ve inceltme işareti, nam-ı diğer şapka; noktalama işaretlerinin en özeli, en güzeli, en donanımlısı, kullanıldığı kelimeleri kaba söyleyişten kurtaracak ve anlamını değiştirecek çapta olanı... Kullanılması gereken bütün yerlerde ona itibar etmeli, ancak bu itibarı ifrat ve tefrite yol açacak seviyeye de getirmemeliyiz. Takdir edersiniz ki; “tarih” kelimesini yazarken, “a” ünlüsünü sırf uzun okuyoruz diye, hoyratça ve müsrifçe şapkalı kulnma yoluna da girmemeliyiz.

Şapkayı ve 15 Mayıs 2015’i hiç unutmayacağım, söz...

Saygı değer okuyucularım, yandaki listede dilimizde şapka işaretiyle kullanılması gereken 414 kelimenin tamamını bulacaksınız. Bu liste, Türk Dil Kurumu’nun son baskı Türkçe Sözlük’ü gözden geçirilerek hazırlanmıştır.